

tentické spontánní osobní (face-to-face private) konverzaci, a to i z hlediska aktuálního členění větného. Je zřejmé, že dlouhodobé zaměření autorčina badatelského úsilí na autentickou spontánní osobní (face-to-face private) konverzaci přinese další zajímavé výsledky v oblasti výzkumu tohoto nejběžnějšího žánru lidské komunikace.

O. DONTCHEVA-NAVRÁTILOVÁ

* Svazek 87 Spisů Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, Vydavatelství MU 2003, 136 stran a příloha

Josef Šmajš, Josef Krob: Evoluční ontologie*

V konfrontaci s palčivými problémy současnosti (zejména s globální krizí prostředí) se zdají být vyčerpány mnohé možnosti rozvíjené v rámci moderních variant filozofování a ani „deregulační“ požadavek postmodernismu zřejmě není východiskem. Proto si právem zaslouží pozornost každý pokus o nové fundamentální promyšlení filozofické problematiky. J. Šmajš je dnes skutečným klasikem této linie myšlení. Po celé řadě dílčích i rozsáhlejších studií spolu s J. Krobem vydal klíčovou monografii, která přináší ucelený pohled na ontologické otázky pod zorným úhlem evolucionismu.

Jaká je tedy ona nová cesta ontologie? Především je kritickým vyrovnáním s některými paradoxy v postavení soudobé teorie vědní i filozofické. Její ambice jsou právě díky takovému východisku zdánlivě skromné. Chce být výzvou k diskusi ve chvíli, kdy tradiční záchovné mechanismy lidské společnosti a kultury (politika, morálka, právo) postrádají odpovídající konceptuální základ v podobě věrohodné filozofické teorie světa jako celku. Filozofie současnosti by měla být i formulací pocitu odpovědnosti za svět. Chce svět v pravém slova smyslu rehabilitovat, neboť jeho tradiční ryze antropické či sofisticky formalizované interpretace se přestávají osvědčovat v konfrontaci s reálným rizikem. Autorům jde o změnu celé sociokulturní role filozofie. Ta by se i ve svém vlastním sebehodnocení měla zbavit neudr-

žitelné a iluzorní pozice „královny věd“ a naplnit zdánlivě prostý požadavek – být především obecně srozumitelnou a tedy i dostupnou reflexí skutečnosti. Jde o hledání východiska ze situace, kdy se filozofie vzdálila realitě, neboť byla inspirována jen potřebou vědění. Tato „útěšná“ filozofie sice uspokojovala intelektuální nárok na eleganci teoretického výrazu, postrádala však smysl mimo sebe samé.

Paradoxem je, že soudobá krize souvisí právě s oblastí poznání, s jeho prakticistním aspektem. Věda je bez ohledu na filozofickou kritiku tím, co funguje a co spoluutváří kulturu jako fenomen devastující svět. Problém není v nedostatečném poznání a z něj plynoucí disfunkci „vědoteknické“, krize naopak pramení z úspěšnosti technické civilizace. Právě tomuto momentu nedokáže čelit ani postmoderna volající po toleranci, relativismu a uznávání alternativ. Ve sféře praxe se totiž osvědčuje tvrdá věda a její jednoznačné závěry.

Východím bodem Šmajsovy evolučně ontologické koncepce je tedy kritičnost. Proto zde nalezneme také požadavek radikálně nového definování kultury, které reviduje její původně ryze pozitivní hodnocení. Za základ kultury je v evoluční ontologii považována lidská ofenzivní adaptační strategie vůči světu, zároveň je kultura sama svým vlastním úspěchem ohrožena. Právě v tom se Šmajsovo pojetí ostře liší od typické environmentalistické filozofie zaměřené na ochranu přírody.

Z nového promyšlení ontologických otázek by měla vzejít cesta k transformaci kultury směrem ke koexistenci s mimolidským světem. Zmírnění opozice mezi kulturou a přírodou a nastolení jejich mírového soužití má nalézt základ v přeměně tradiční antropocentrické varianty ontologie, která veškerý smysl bytí převáděla na smysl lidsky vymezený.

Je otázkou, nakolik lze tento požadavek naplnit, když sám cíl má podobu záchovy lidské kultury – skrze zachování životaschopné pozemské biosféry. Tato poznámka úsilí obou autorů nechce diskvalifikovat. Zcela nové tázání po původu soudobé krize a po podstatě lidské kultury je totiž zřejmé tím, co skutečně může pomoci filozofii na-

lézt východisko z nevčasné útešnosti. Text je tak důstojným pokračováním snah o inovaci ontologické teorie ohrožené úpadkem do sterilní statickosti, zároveň však výrazně překračuje horizont motivovaný pouhou intelektuální potřebou. Evolučně ontologická koncepce totiž může být východiskem pro promyšlení i realizaci pravé lidské odpovědnosti vůči světu, našim současníkům i budoucím potomkům.

Nová kniha J. Šmajse a J. Kroba představuje pozoruhodně završené snah o formulaci uceleného systematického výkladu, přitom však poskytuje dostatek prostoru a možností pro další rozvíjení nastíněné ontologické inovace. Čtenáři tu ocení jak nové vymezení problému přírody a kultury, tak i kritickou výpravu do dějin. Zde si naši pozornost nesporně zaslouží erudovaná reflexe vztahu mezi ontologií a fyzikou jako klíčovou vědní disciplínou. Jistě by v budoucnu nebylo bez zajímavosti pokusit se o podobnou reflexi také v případě biologie.

P. JEMELKA

* MU Brno 2003, 399 s.

Ludmila Urbanová: On Expressing Meaning in English Conversation, Semantic Indeterminacy*

Monografie doc. PhDr. Ludmily Urbanové, CSc., *On Expressing Meaning in English Conversation* zkoumá základní rysy mluvené angličtiny z hlediska významu, který je zvláště v mluveném jazyce do značné míry podmíněn kontextem promluvy a samotnou komunikativní situací. Autorka podrobuje analýze čtrnáct textů londýnsko-lundského korpusu mluvené angličtiny (*London-Lund Corpus*). Zkoumaný autentický materiál, který dosahuje sedmdesáti tisíc slov, zahrnuje osm textů bezprostřední neformální konverzace, čtyři texty zachycující rozhlasová interview a dva soubory dvacet čtyř telefonních konverzací. Výběr tří různých žánrů mluvené angličtiny umožňuje nejen vzájemné srovnání jednotlivých žánrů, ale především generalizaci na základě dosažených výsledků.

Monografie se zabývá sémanticko-pragmatickou a sociolingvistickou analýzou autentické mluvené angličtiny s důrazem na projevy sémantické neurčitosti, mezi které autorka zařazuje nepřímost, neosobnost, oslabování (atenuaci) a zesilování významu (akcentuaci) a vágnost jako rysy typické pro nepřipravený mluvený projev. Tomu odpovídá členění práce na jednotlivé kapitoly. Úvodní, převážně teoretické části pojednávají o konverzačním jazyku, zvažují vztah mezi formou a významem jednotlivých vět v mluveném jazyce, a to především v závislosti na celém situačním kontextu, a snaží se definovat sémantickou neurčitost jako jev přirozeného jazyka. Jádro práce tvoří kapitoly, které se věnují jednotlivým projevům sémantické neurčitosti. Součástí publikace je appendix, který obsahuje jeden z analyzovaných textů.

Na základě analýzy vztahů mezi jednotlivými projevy sémantické neurčitosti autorka prokazuje, že výskyt neurčitosti je v autentické konverzaci podmíněn preferencí neurčitosti jako jevu, který je tzv. etnograficky vhodný, protože zdůrazňuje potřebu potvrzení platnosti výpovědi. Ta rozvíjí shodu a porozumění mezi mluvčími a je podle autorky součástí kulturní normy. Urbanová skriktně odlišuje nepřímost od implicitnosti, nepřímost chápe jako součást procesu kódování, kdežto implicitnost jako součást procesu dekódování. Dále ukazuje, že stupeň nepřímosti je v jednotlivých konverzačních žánrech různý, přičemž nejvyšší míru nepřímosti vykazuje bezprostřední neformální konverzace, méně nepřímá je podle ní konverzace po telefonu. Zkoumaná rozhlasová interview se liší mírou formálnosti, která se odráží v míře nepřímosti. V neformálním interview je nepřímost zastoupena výrazněji než ve formální variantě. Nepřímost je tedy chápána jako projev neformálnosti a blízkosti mluvčího a posluchače. Naproti tomu neosobnost jako projev odstupů a nestrannosti mluvčího se váže na formální a věcné vyjádření.

V souvislosti s prostředky, kterými se realizuje zeslabování a zesilování významu, je nutné zdůraznit, že se v promluvě objevují současně a často vytvářejí řetězce, které se vztahují k referenčnímu nebo afektivnímu